

ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΑΤΖΕΝΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Περίληψη Εισήγησης στο Διεθνές Συνέδριο «Οικολογικές
Προκλήσεις» που έγινε στο Πανεπιστήμιο του Όσλο της Νορβηγίας
την Παρασκευή 17 Φεβρουαρίου 2017

Φώτης Ποντικάκης

Φώτης Ποντικάκης

Νέα κοινωνική οικολογική ατζέντα και περιβαλλοντική εκπαίδευση

Περίληψη Εισήγησης στο Διεθνές Συνέδριο «Οικολογικές Προκλήσεις» που έγινε στο Πανεπιστήμιο του Όσλο της Νορβηγίας την Παρασκευή 17 Φεβρουαρίου 2017

Η γνώση της λειτουργίας της φύσης, των περιβαλλοντικών προβλημάτων, της κλιματικής αλλαγής, από μόνα τους δεν αρκούν για να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα αυτά. Πρέπει να υπάρξει επιπλέον ευαισθητοποίηση για αλλαγή αξιών και στάσεων ζωής και τέλος, ανάληψη δράσης για την αντιμετώπιση της οικολογικής κρίσης. Για να γίνουν όλα αυτά, χρειάζεται η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα αναγνωρίστηκε επίσημα το 1992. Το πρώτο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ιδρύθηκε το 1993 στην Κλειτορία της Πελοποννήσου. Στη συνέχεια ιδρύθηκαν συνολικά 64 Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε όλες τις Περιφέρειες της Ελλάδας. Στην αρχή της οικονομικής κρίσης, το 2010, η κυβέρνηση έκλεισε το ένα τρίτο των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, στη λογική της περικοπής των δημοσίων δαπανών. Μετά από εκστρατεία, καταφέραμε να ανοίξουμε ξανά το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Βάμου κι άλλα εννέα από αυτά που τότε είχαν κλείσει.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των ΚΠΕ

Τα ΚΠΕ προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζει κάθε σχολικό έτος η Παιδαγωγική Ομάδα του κάθε Κέντρου, η οποία αποτελείται από εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης διαφόρων ειδικοτήτων. Τα προγράμματα αυτά εγκρίνονται από το Υπουργείο. Στη συνέχεια, καλούνται ενδιαφερόμενοι εκπαιδευτικοί με τις περιβαλλοντικές ομάδες των σχολείων τους να κάνουν αίτηση επίσκεψης σε ΚΠΕ για να συμμετάσχουν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που τους ενδιαφέρει. Αυτές οι αιτήσεις γίνονται στην αρχή της σχολικής χρονιάς, πριν τα Χριστούγεννα συνήθως, μέσω του Υπευθύνου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ή Σχολικών Δραστηριοτήτων της Διεύθυνσης στην οποία υπηρετεί ο κάθε εκπαιδευτικός. Η εκπαιδευτική επίσκεψη για συμμετοχή σε πρόγραμμα ενός ΚΠΕ διαρκεί από 1 έως 3 ημέρες. Στις διήμερες ή τριήμερες επισκέψεις το ΚΠΕ καλύπτει τη διαμονή και

διατροφή (εν μέρει) της σχολικής ομάδας που επισκέπτεται το ΚΠΕ. Τα έξοδα αυτών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων καλύπτονται κυρίως από ευρωπαϊκά κονδύλια.

Οι δραστηριότητες σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Όταν μια σχολική ομάδα επισκέπτεται ένα ΚΠΕ, συνήθως ξεκινάμε με ένα παιχνίδι γνωριμίας. Ακολουθεί μια παρουσίαση με χρήση υπολογιστή και βιντεοπροβολέα, στη συνέχεια χρησιμοποιούνται φύλλα δραστηριοτήτων και τέλος, γίνεται ένα διάλειμμα. Πριν το διάλειμμα κερνάμε τα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς κρητικό ντάκο (παξιμάδι με μυζήθρα, ρίγανη, ελαιόλαδο), ντοματάκια, ελιές και φρέσκο φυσικό χυμό, προσπαθώντας να περάσουμε μηνύματα υγιεινής διατροφής με τοπικά βιολογικά προϊόντα. Μετά το διάλειμμα, ακολουθούν εργαστήρια με κατασκευές ανάλογα με το πρόγραμμα που έχει επιλέξει η σχολική ομάδα. Αξιοποιείται η εργασία σε ομάδες, η διαλογική συζήτηση, η δημιουργική φαντασία, το θεατρικό παιχνίδι και το κουκλοθέατρο ή το παιχνίδι ρόλων. Εναλλακτικά, κάποια από τα προγράμματά μας μπορεί να υλοποιούνται εξ ολοκλήρου στο πεδίο, π.χ. στη λίμνη της Αγιάς, το χωριό του Βάμου ή στην Παλιά Πόλη των Χανίων, προσφέροντας έτσι μια μοναδική εμπειρία στα παιδιά. Γίνεται προσπάθεια όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα να περιλαμβάνουν δραστηριότητες έξω στη φύση.

Σεμινάρια και Δίκτυα

Τα ΚΠΕ οργανώνουν επίσης Σεμινάρια για εκπαιδευτικούς αλλά και για ενήλικες πολίτες, καθώς και Δίκτυα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών και μαθητών. Στόχος είναι η ανταλλαγή εμπειριών και ιδεών και η επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών διαφορετικών σχολείων, βοηθώντας και εμπλουτίζοντας το εκπαιδευτικό έργο.

Μια καινοτομία που εισήγαγε το ΚΠΕ Βάμου είναι η Ημέρα Δράσης ενός Δικτύου, ημέρα κατά την οποία καλούνται εκπαιδευτικοί και μαθητές από διαφορετικά σχολεία να δράσουν στο σχολείο ή στην περιοχή τους με ένα κοινό θέμα π.χ. την επαναχρησιμοποίηση υλικών, έτσι ώστε να μειώσουμε τα σκουπίδια. Σε αυτή την Ημέρα Δράσης το 2016 συμμετείχαν 151 εκπαιδευτικοί και 2.108 μαθητές από 87 σχολεία της Κρήτης.

Από το Νοέμβριο του 2011 που ξανάνοιξε το ΚΠΕ Βάμου μέχρι τον Ιούλιο του 2015 συμμετείχαν σε εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια και δράσεις του ΚΠΕ 14.668

άτομα, κυρίως μαθητές (3.611 ήταν ενήλικες). Την προηγούμενη σχολική χρονιά στα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις άλλες δράσεις του ΚΠΕ συμμετείχαν 317 εκπαιδευτικοί και 3.620 μαθητές από 145 σχολεία Πρωτοβάθμιας και 277 εκπαιδευτικοί και 1.276 μαθητές από σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από όλη την Ελλάδα.

Με βάση αυτά, εάν σκεφτούμε ότι στη χώρα λειτουργούν **53 Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, την τελευταία πενταετία εκτιμάται ότι έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα και δράσεις τους πάνω από ένα εκατομμύριο (1.000.000) άτομα**, κυρίως μαθητές κι εκπαιδευτικοί. Κι αυτό εν μέσω κρίσης, με τα κονδύλια για τα ΚΠΕ να είναι πολύ λιγότερα από πριν! Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι ένα πολύ σημαντικό εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάδυση μιας νέας οικολογικής ατζέντας που θα μας βγάλει από την κρίση μέσα από την προώθηση της τοπικής παραγωγής βιολογικών προϊόντων, ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, προστασίας της φύσης και οικοτουρισμού.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Το μέλλον των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα ξεκάθαρα εξαρτάται από πολιτικές επιλογές.

Θα υποχωρήσει η κυβέρνηση στις πιέσεις ισχυρών λόμπι που συνδέονται με μεγάλες επιχειρήσεις και εκδοτικά συγκροτήματα, τα οποία επιδιώκουν καταστροφικές για το περιβάλλον επενδύσεις όπως η ανέγερση τουριστικών χωριών και γηπέδων γκολφ σε προστατευόμενες παραλίες και περιοχές, που επιθυμούν τη διατήρηση της εξάρτησης από το πετρέλαιο και τον άνθρακα στην ενέργεια; Ή θα επιλέξει να χρησιμοποιήσει τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ως εργαλείο για να στραφεί η κοινωνία και η οικονομία σε ένα πιο αυτάρκες μονοπάτι, χωρίς εξάρτηση από δάνεια και από το εξωτερικό για την ενέργεια, τη διατροφή και τις βασικές ανάγκες της χώρας με τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, της στροφής στην παραγωγή τοπικών βιολογικών προϊόντων και τον οικοτουρισμό;

Η επίθεση ενάντια στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Από την αρχή της κρίσης το 2010:

Σταμάτησαν τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης των σχολείων.

Διέκοψαν τη χρηματοδότηση των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Μείωσαν δραστικά τα ευρωπαϊκά κονδύλια που κατευθύνονται στα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Έκλεισαν το ένα τρίτο των 64 Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που λειτουργούσαν μέχρι τότε στη χώρα. Μετά από κινητοποίηση καταφέραμε να ξανανοίξουμε 10 από τα συνολικά 24 Κέντρα που έκλεισαν το 2010.

Μείωσαν τον αριθμό των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Ως το 2010 υπηρετούσαν 5 έως 9 εκπαιδευτικοί σε κάθε ΚΠΕ (ανάλογα με την παλαιότητα και τα προγράμματα του Κέντρου). Τώρα, δεν μπορούν να είναι πάνω από 5 εκπαιδευτικοί.

Μείωσαν τους μισθούς των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στα ΚΠΕ.

Όλα αυτά τείνουν να δημιουργήσουν συνθήκες ασφυξίας για τη λειτουργία των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση γενικότερα στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά τα ΚΠΕ συνεχίζουν να λειτουργούν με πολύ λιγότερα χρήματα και με εξαιρετικά αποτελέσματα. Τον προηγούμενο Σεπτέμβριο, σε συνάντηση των Υπευθύνων των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που οργάνωσε το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Γιάννης Παντής δήλωσε ότι «καταφέραμε να σώσουμε τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης παρά τις ισχυρές πιέσεις να τα κλείσουμε και εξασφαλίσαμε 1.000.000 ευρώ το χρόνο για τα επόμενα τέσσερα χρόνια από ευρωπαϊκά κονδύλια για τα ΚΠΕ». Πρόκειται όμως για ένα σημαντικά μικρότερο ποσό από αυτό που διέθετε το Υπουργείο (πάλι από ευρωπαϊκά κονδύλια) τα προηγούμενα χρόνια, στη διάρκεια της κρίσης. Για τα 53 Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (για όλα μαζί, όχι για το καθένα) διέθετε το Υπουργείο 1.350.000 το χρόνο. Για να συνειδητοποιήσουμε τα μεγέθη, μια Περιφέρεια της Ελλάδας διαθέτει για ένα τοπικό

περιβαλλοντικό έργο (πχ έργα προστασίας μιας προστατευόμενης περιοχής) 1.500.000 ευρώ. Αυτό και μόνο δείχνει ότι οι κυβερνήσεις έδιναν για όλα τα 53 Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μαζί, λιγότερα χρήματα απ' ότι δίνει μια Περιφέρεια για ένα μόνο τοπικό περιβαλλοντικό έργο. Αποδεικνύεται έτσι ότι υπάρχει η δυνατότητα διάθεσης δημόσιων ευρωπαϊκών κονδυλίων για το περιβάλλον, είναι όμως πολιτική επιλογή της εκάστοτε κυβέρνησης αν θα ενεργήσει για να πάρει τα χρήματα αυτά από ευρωπαϊκά κονδύλια, κι είναι πολιτική επιλογή της εκάστοτε κυβέρνησης αν θα δοθούν χρήματα και πόσα στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Μια άλλη δικαιολογία για περικοπές ή κλείσιμο Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μπορεί να είναι η «εξοικονόμηση προσωπικού για τα σχολεία». Όλοι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στα 53 Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της χώρας δεν ξεπερνούν τα 300 άτομα σε ένα σύνολο 150.000 εκπαιδευτικών που υπηρετούν στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση της χώρας! Άρα η «εξοικονόμηση» 300 θέσεων εκπαιδευτικών με το κλείσιμο των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης θα ήταν μια ξεκάθαρα πολιτική απόφαση, που στην πραγματικότητα δεν έχει καμιά σχέση με τη μείωση δαπανών και την εξοικονόμηση προσωπικού. Ποιοι είναι λοιπόν οι πραγματικοί λόγοι πίσω από τις πιέσεις που ανέφερε ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου;

Ισχυρές εταιρείες (ελληνικές, ξένες και συνεργασίες) βλέπουν την κρίση ως μια ευκαιρία να ιδιωτικοποιηθούν τομείς του δημοσίου και των φυσικών πόρων (η ενέργεια, το νερό, οι ακτές και τα δάση, αεροδρόμια και λιμάνια, πανεπιστήμια και σχολεία, διαχείριση των απορριμμάτων κλπ.). Ήδη πέτυχαν την «αποκρατικοποίηση» (πώληση από το ελληνικό δημόσιο) αεροδρομίων και λιμανιών και υπάρχει ισχυρή πίεση για ιδιωτικοποίηση του νερού, καταρχάς σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Υπάρχει όμως μεγάλη αντίδραση πολιτών, στη Θεσσαλονίκη έγινε τοπικό δημοψήφισμα με συντριπτικά αποτελέσματα κατά της ιδιωτικοποίησης του νερού, ενώ υπήρξε και απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας που χαρακτήριζε το νερό ως «δημόσιο αγαθό» με βάση το ελληνικό Σύνταγμα.

Υπήρξαν επίσης τα προηγούμενα χρόνια επιτυχημένες εκστρατείες οικολογικών και κοινωνικών οργανώσεων κατά της αλλαγής άρθρων του Συντάγματος που προστατεύουν το δάσος και το περιβάλλον (άρθρο 24), την ελεύθερη πρόσβαση όλων των πολιτών στις ακτές και το δημόσιο και αυτοδιοικούμενο χαρακτήρα των

Πανεπιστημίων (άρθρο 16). Ένας άλλος τομέας δημόσιας αντιπαράθεσης οικολογικών οργανώσεων με τις κυβερνήσεις είναι η πιθανότητα εξαγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου από μεγάλα βάθη από το Αιγαίο, το Λιβυκό και το Ιόνιο Πέλαγος (λόγω πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεων αλλά και λόγω του κόστους).

Οι ελληνικές κυβερνήσεις επίσης επιμένουν στη χρήση του λιγνίτη και πρόσφατα ανακοίνωσαν τη συνέχιση των σχεδίων για δυο νέους λιγνιτικούς σταθμούς ενέργειας στη Μελίτη της Φλώρινας και στην Πτολεμαΐδα που θα στοιχίσουν στο ελληνικό δημόσιο 2,6 δισεκατομμύρια, τα περισσότερα εκ των οποίων θα προέλθουν από δάνεια από το εξωτερικό. Παρά την ισχυρή τοπική αντίθεση συνεχίζεται η εξόρυξη χρυσού στη Χαλκιδική και δεκάδες πολίτες της περιοχής σέρνονται στα δικαστήρια γιατί αντιδρούν. Στην Κρήτη και αλλού (πχ Αταλάντη) ιδιωτικές εταιρείες σχεδιάζουν τουριστικά χωριά και γήπεδα γκολφ μέσα σε προστατευόμενες περιοχές NATURA 2000, σε τόπους που πάσχουν από λειψυδρία κι απειλούνται με ερημοποίηση. Όλα αυτά τα ισχυρά οικονομικά συμφέροντα βλέπουν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση ως ένα εμπόδιο για τα σχέδιά τους.

Γι' αυτό, είναι μια ξεκάθαρα πολιτική απόφαση η στήριξη ή όχι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Οποιαδήποτε μείωση κονδυλίων ή ο περιορισμός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι πράσινο φως προς τις καταστροφικές για το περιβάλλον επενδύσεις, μια θυσία του μέλλοντος των παιδιών μας με το πρόσχημα του πρόσκαιρου οικονομικού κέρδους λίγων κι εκλεκτών.

Ο Φώτης Ποντικάκης είναι υπεύθυνος του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Βάμου